

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. ДРАГОМАНОВА**

ГРАЩЕНКОВА Жанна Вікторівна

УДК 371.134:796.015

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ТРЕНЕРА З ПЛАВАННЯ
У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ–2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Республіканському вищому навчальному закладі „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта), Міністерство освіти і науки, молоді та спорту Автономної Республіки Крим.

Науковий керівник -

доктор педагогічних наук, професор
ФЕДОРЕНКО Олена Іванівна,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, начальник кафедри
психології та педагогіки.

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор
ТИМОШЕНКО Олексій Валерійович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, директор
Інституту фізичного виховання та спорту;

кандидат педагогічних наук, доцент
КОРОБЕЙНИК Віталій Анатолійович,
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди,
завідувач кафедри циклічних видів спорту.

Захист дисертації відбудеться 12 березня 2015 року о 14.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.01 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, за адресою: 01601, м. Київ-30 вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 10 лютого 2015 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.Д. Сиротюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Аналіз світових тенденцій у сфері вищої педагогічної освіти засвідчує зростання вимог до формування компетентності майбутнього тренера з плавання. Надання пріоритетного значення плаванню як універсальному засобу підвищення рівня фізичного розвитку й фізичної підготовленості людини наголошено у нормативних документах вітчизняного законодавства (Закон України „Про фізичну культуру та спорт” (2011), „Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту на період до 2016 р. (2004), Концепція Загальнодержавної програми „Здоров’я 2020: український вимір” на 2012-2020 роки (2011)).

Основою професійної підготовки майбутнього тренера з плавання у XXI столітті є формування особистості, здатної до самоосвіти та саморозвитку, критичного мислення, опрацювання інформації, використання набутих знань і вмінь для творчого розв’язання проблем, пов’язаних з професійною діяльністю у сфері спорту. Згідно з новою освітньою парадигмою майбутній фахівець повинен оволодіти фундаментальними знаннями, вміннями та навичками, постійно працювати над особистісним і професійним зростанням, уміти досягати поставлених цілей, що також підтверджується основними положеннями Закону України „Про освіту” (2006) та Закону України „Про вищу освіту” (2014).

У науковій літературі проблема професійної підготовки майбутніх тренерів має багатоаспектне теоретико-методичне висвітлення.

Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту розглядалися у багатьох працях вітчизняних (О. Ажиппо, Л. Демінська, П. Джуринський, В. Завацький, Є. Захаріна, Л. Іванова, Р. Карпюк, А. Сватсьєв, Л. Суценко, О. Тимошенко, Б. Шиян та ін.) і російських (Г. Бабушкін, В. Байдак, А. Барабанов, І. Головін, В. Корецький, В. Раєвський, В. Серіков та ін.) дослідників. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності досліджували Л. Арефьєва, О. Богінич, О. Войтовська, Г. Генсерук, М. Данилко, Л. Зубченко, В. Наумчук, О. Омельчук, Т. Ротерс, В. Смолюк та ін.

Для розв’язання завдань дослідження особлива увага приділялася працям провідних учених (Г. Арзютов, М. Булатова, Н. Булгакова, О. Демінський, Ю. Железняк, Г. Лисенчук, Л. Матвєєв, М. Озолін, В. Платонов, В. Філін, Ю. Шкрєбтій та ін.), в яких розкриваються питання удосконалення теорії та методики спортивного тренування.

Питання, пов’язані з моніторингом рівня знань майбутніх тренерів-викладачів з обраного виду спорту присвятили роботи В. Коробейнік, В. Куриш, Р. Ломов, О. Мокров, В. Симонов, І. Ткаченко та ін.

Слід виокремити низку робіт, присвячених формуванню професійної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з різних видів спорту: вільної боротьби (М. Нікіфоров), спортивної аеробіки (Н. Гушціна, Т. Лисицька), боксу (П. Лужин, С. Топоров), волейбол (М. Носко).

Отже, проблематиці підготовки майбутніх тренерів-викладачів з обраного виду спорту у вищих навчальних закладах присвячено значну кількість

наукових праць, проте залишаються неопрацьованими питання формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін. Ефективність професійної підготовки майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін багато в чому залежить від успішності подолання суперечностей, які виникають між:

- потребами суспільства у компетентному тренері з плавання і невизначеністю сутності формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін;

- високими вимогами до психолого-педагогічної підготовки майбутнього тренера з плавання і відсутністю відповідної методики;

- необхідністю формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у вищих навчальних закладах і невисвітленістю теоретичних і методичних засад цього формування у процесі вивчення фахових дисциплін.

Соціальна значущість ефективної професійної підготовки майбутнього тренера з плавання, актуальність проблеми, її недостатнє теоретичне та практичне опрацювання зумовили вибір теми дослідження **„Формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін”**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та управління навчальними закладами Республіканського вищого навчального закладу „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта) „Розробка інноваційних технологій підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах полікультурного освітнього простору” (реєстраційний номер 0103U004597).

Тема дисертації затверджена вченою радою Республіканського вищого навчального закладу „Кримський гуманітарний університет” (м. Ялта) (протокол № 9 від 28 квітня 2010 року) та узгоджена в бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук України (протокол № 9 від 21 грудня 2011 року).

Мета дослідження полягає у розробленні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці моделі формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін.

Відповідно до мети поставлено такі **завдання дослідження**:

1. На підставі аналізу психолого-педагогічної та науково-методичної літератури визначити особливості професійно-педагогічної діяльності тренера з плавання.

2. Уточнити сутність ключових понять дослідження „професійна компетентність тренера з плавання” та „формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін”.

3. Визначити структурні компоненти професійної компетентності майбутнього тренера з плавання, яка формується у процесі вивчення фахових дисциплін.

4. Виокремити критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання.

5. Розробити та теоретично обґрунтувати модель формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін, яку експериментально перевірити.

6. Розробити методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутнього тренера з плавання у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін.

Для розв'язання зазначених вище завдань використовувалися такі **методи дослідження**: *теоретичні*: науковий аналіз основних категорій дослідження; аналіз монографічної, навчально-методичної літератури та нормативно-правових документів з проблеми формування професійної компетентності майбутнього тренера у процесі вивчення фахових дисциплін; порівняння та класифікація для визначення сутності формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін; узагальнення для виокремлення критеріїв, показників і рівнів сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання; моделювання для презентації моделі формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін; *емпіричні*: діагностичні методи (анкетування, тестування, педагогічне спостереження) для перевірки рівнів сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої моделі; аналіз експериментальних даних; *статистичні*: методи вибірки й аналізу результатів дослідження для визначення динаміки рівнів сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання та доведення надійності отриманих результатів дослідження.

Наукова новизна одержаних результатів у тому, що:

- *вперше* розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін, яка представлена сукупністю компонентів: методологічно-цільового, змістового, професійно-технологічного, оцінювально-діагностувального; виявлено критерії (когнітивний, особистісний, діяльнісно-операційний), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання;

- *уточнено* сутність понять „професійна компетентність тренера з плавання” та „формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін”, структуру професійної компетентності майбутнього тренера з плавання, яка формується у процесі вивчення фахових дисциплін;

- *удосконалено* комплексні програми педагогічної та тренерської практик, спрямованих на розвиток професійних умінь і навичок майбутнього тренера з плавання;

- *подальшого розвитку набули* форми та методи формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін.

Практичне значення одержаних результатів полягає в експериментальній перевірці моделі формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін; доповненні змісту дисциплін: „Психологія фізичного виховання”, „Педагогіка фізичного виховання”, „Теорія і методика фізичного виховання”, „Теорія та методика плавання”, „Плавання”, „Спортивно-педагогічне вдосконалення”, „Основи педагогічної майстерності” та „Нові педагогічні технології”; впровадженні спецкурсу „Шлях до професійної досконалості”; розробленні практичних рекомендацій викладачам щодо формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі викладання фахових дисциплін.

Основні положення дисертації можна використати для подальшого вдосконалення теорії та практики вищої професійної освіти майбутніх тренерів із плавання, а також у системі підвищення кваліфікації спортивних фахівців, що працюють у ДЮСШ, СДЮШОР та училищах олімпійського резерву.

Результати дослідження **впроваджено** в навчально-виховний процес Харківської державної академії фізичної культури (акт про впровадження № 639/1 від 28.05.2012 р.), Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (акт про впровадження № 01-673 від 10.02.2013 р.), Львівського державного університету фізичної культури (акт про впровадження № 72 від 15.10.2013 р.), Комунального закладу „Харківська гуманітарно-педагогічна академія” (акт про впровадження № 25 від 03.06.2013 р.).

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження представлено на міжнародних, всеукраїнських і регіональних науково-практичних конференціях: „Фізична культура, спорт та здоров'я” (Харків, 2002–2003), „Молода спортивна наука України” (Львів, 2003–2004), „Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення” (Львів, 2010), „Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України” (Ялта, 2010), „Особистість у духовно-моральному просторі сучасного світу” (Луганськ, 2012), „Педагогіка та психологія: сучасні проблеми та перспективи розвитку” (Київ, 2012), „Актуальні питання педагогічних і психологічних наук в XXI столітті” (Одеса, 2012), „Фізична культура дітей та молоді на сучасному етапі” (Рівне, 2012). Основні положення та результати дослідження доповідалися, обговорювалися і набули позитивної оцінки на засіданнях кафедр педагогіки та управління навчальними закладами, здоров'я та реабілітації Республіканського вищого навчального закладу „Кримський гуманітарний університет” (Ялта) (2010–2013), кафедри водних видів спорту Харківської державної академії фізичної культури (2010–2013) та кафедри

теорії та методики фізичного виховання Комунального закладу „Харківська гуманітарно-педагогічна академія” (2010–2013).

Публікації. Основні результати та теоретичні положення відображено в 16 авторських публікаціях, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях, 1 стаття в закордонному фаховому виданні; 8 статей у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (318 найменувань, з них 14 – іноземною мовою), 15 додатків на 67 сторінках. Загальний обсяг роботи – 289 сторінок (основний зміст дисертації викладено на 187 сторінках). Робота містить 7 рисунків і 25 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, розкрито наукову новизну, практичну значущість одержаних результатів, сформульовано мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, відображено відомості про апробацію та впровадження результатів наукового пошуку.

У першому розділі **„Теоретичні і методичні засади формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін”** розкрито особливості професійно-педагогічної діяльності тренерів з плавання; охарактеризовано сутність і структуру професійної компетентності майбутнього тренера з плавання, яка формується у процесі вивчення фахових дисциплін; розглянуто вітчизняні і зарубіжні погляди щодо формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін.

Визначено особливості професійно-педагогічної діяльності тренера з плавання, які засвідчили необхідність цілеспрямованого формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін.

Залежно від цілеспрямованості занять з плавання тренерська діяльність передбачає роботу з різними віковими групами населення, сутність цієї роботи має певну специфіку, розрізняється структурою і завданнями. Спортивно-педагогічна діяльність тренера з плавання відбувається у групах: початкової підготовки, навчально-тренувальної, спортивного вдосконалення та групах вищої спортивної майстерності. Робота зі спортсменами різноманітної спортивної кваліфікації вимагає від тренера постійного професійно-педагогічного вдосконалення, що інтегрується в понятті „професійна компетентність тренера з плавання”.

У цьому контексті конкретизовано знання та професійно-педагогічні вміння тренера з плавання: психолого-педагогічні та спеціальні (з навчального предмету та виду спорту), теоретико-практичні знання, які є основою структури спортивного тренування. Для визначення вмінь тренера з плавання, що стають підґрунтям його професійної компетентності, узагальнено матеріали психолого-педагогічної та методичної літератури (Є. Ільїн, М. Саная, М. Скаткін та ін.) та з'ясовано професійні функції тренера, які надано в

посадових інструкціях. Виділено та охарактеризовано аналітичні, прогностичні, проєктивні рефлексивні, організаторсько-комунікативні та предметно-практичні вміння тренера з плавання. Складниками його педагогічної діяльності є конструктивний, організаторський, комунікативний, проєктний, гностичний, діагностичний та руховий компоненти, що відображають зміст тренерської діяльності.

На основі аналізу наукових досліджень (О. Долгова, Є. Каргаполова, Н. Косміна, А. Маркова, Л. Мітіна, А. Хуторський, А. Якімова та ін.) *професійна компетентність тренера з плавання* розглядається як інтегральна характеристика особистості фахівця, яка поєднує знання, вміння, навички, розвинені педагогічні та професійні здібності, якості тренера, що забезпечують його самореалізацію та самовдосконалення в професійній діяльності, яка реалізується в сфері фізичної культури та спорту, у масовому навчанні плавання осіб різних вікових груп та у спортивній підготовці плавців різної кваліфікації.

Формування професійної компетенції майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін розглядається як процес оволодіння студентами професійно-орієнтованими знаннями, вміннями та навичками, педагогічними здібностями та відповідними якостями особистості, які забезпечать високоякісну майбутню тренерську діяльність у галузі фізичної культури та спорту.

У структурі професійної компетентності майбутнього тренера з плавання виокремлено компоненти: професійно-когнітивний (загальнопрофесійні, загальнопедагогічні та загальнопсихологічні компетенції); професійно-діяльнісний (фізкультурно-спортивні та спеціальні компетенції); професійно-особистісний (особистісна характеристика, загальні та спеціальні здібності, професійно важливі якості, мотиваційна та комунікативна компетенції).

Аналіз змісту навчальних планів підготовки бакалавра у галузі знань 0102 Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини за напрямом підготовки 6.010202 „Спорт” Харківської державної академії фізичної культури та Львівського державного університету фізичної культури довів, що: наявний недостатній зв'язок між дисциплінами циклу професійно-орієнтованих дисциплін; підготовка спрямована не на цілісну професійну діяльність, а на окремі види навчальної та педагогічної діяльності; спостерігається неузгодженість змісту циклів загальнопрофесійних і професійно-орієнтованих дисциплін, тобто навчальні дисципліни зазначених циклів дещо відокремлені один від одного, що не сприяє реалізації компетентнісного підходу їх викладання; відсутні дисципліни, спрямовані на формування фізкультурно-спортивних і спеціальних компетенцій з плавання; кількість аудиторних годин, яка надається для вивчення професійно-орієнтованих дисциплін незначна, що не надає можливості сформуванню спеціальних компетенцій майбутнього тренера з плавання під час аудиторних занять. Зміст відповідних фахових дисциплін доповнено темами, які відображають специфіку професійної діяльності тренера з плавання.

У другому розділі „Експериментальна перевірка рівнів сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання” охарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання та методи їх педагогічної діагностики; проаналізовано стан сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання.

Експериментальна робота проводилася у Харківській державній академії фізичної культури, Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди та Комунальному закладі „Харківська гуманітарно-педагогічна академія”. У дослідженні брали участь 268 студентів першого-четвертого курсів, з них 135 осіб склали контрольну групу, 133 особи – експериментальну групу. Дослідження тривало протягом 2010–2013 років.

Урахування вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики та результатів опитування незалежних експертів дозволило виокремити критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання. *Когнітивний критерій* характеризує системність знань, володіння системою понять у галузі фізичної культури та спорту та можливість їх застосування для розв’язання професійних завдань. Показником *когнітивного критерію* є рівень знань з теорії та методики фізичного виховання, теорії та методики спортивного тренування, педагогіки і психології фізичної культури та спорту, теорії та методики спортивного плавання. *Особистісний критерій* передбачає сформованість педагогічних здібностей, професійно важливих якостей та певних особливостей професійної мотивації. Показниками *особистісного критерію* постає сформованість професійно важливих якостей (моральних, комунікативних, емоційно-вольових, індивідуально-типологічних, особистісно-характерологічних і рефлексивних); професійно-педагогічних здібностей; професійної мотивації. *Діяльнісно-операційний критерій* характеризує наявність вмінь і навичок майбутнього тренера з плавання щодо професійної діяльності. Діяльнісно-операційний критерій визначає рівень сформованості вмінь і навичок професійної діяльності (аналітичні, прогностичні, проєктивні, рефлексивні, організаторсько-комунікативні, предметно-практичні), рівень фізичної та технічної підготовленості. Відповідно до виділених критеріїв схарактеризовано рівні сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання: високий, середній, низький.

Високий рівень сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання виявляється у високому рівні знань з дидактики, теорії і методики виховання, загальної і педагогічної психології, теорії і методики фізичного виховання, спортивного тренування, педагогіки і психології фізичної культури і спорту, теорії та методики спортивного плавання; високому рівні розвитку професійно важливих якостей (моральних, комунікативних, когнітивних, емоційно-вольових, індивідуально-типологічних, особистісно-характерологічних та рефлексивних); професійно-педагогічних здібностей: дидактичних, академічних, перцептивних, мовних, організаторських, авторитарних, комунікативних, прогностичних, когнітивних

і рефлексивних; професійної мотивації (наявність цілей, прагнень, установок, інтересу, мотивів професійної діяльності тренера, ступінь ініціативності, активності і зацікавленості при вирішенні навчально-теоретичних, навчально-практичних і професійних завдань); високому рівні розвитку умінь і навичок професійної діяльності (аналітичних, прогностичних, проєктивних, рефлексивних, організаторсько-комунікативних і предметно-практичних), фізичної та технічної підготовленості.

Середній рівень сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання виявляється у фрагментарному рівні знань з дидактики, теорії і методики виховання, загальної і педагогічної психології, теорії і методики фізичного виховання, спортивного тренування, педагогіки і психології фізичної культури і спорту, теорії та методики спортивного плавання; частковому рівні розвитку професійно важливих якостей (моральних, комунікативних, когнітивних, емоційно-вольових, індивідуально-типологічних, особистісно-характерологічних та рефлексивних); професійно-педагогічних здібностей: дидактичних, академічних, перцептивних, мовних, організаторських, авторитарних, комунікативних, прогностичних, когнітивних і рефлексивних; професійної мотивації (наявність цілей, прагнень, установок, інтересу, мотивів професійної діяльності тренера, ступінь ініціативності, активності і зацікавленості при рішенні навчально-теоретичних, навчально-практичних і професійних завдань); середньому рівні розвитку умінь і навичок професійної діяльності (аналітичних, прогностичних, проєктивних, рефлексивних, організаторсько-комунікативних і предметно-практичних), фізичної та технічної підготовленості.

Низький рівень сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання виявляється у низькому рівні знань з дидактики, теорії і методики виховання, загальної і педагогічної психології, теорії і методики фізичного виховання, спортивного тренування, педагогіки і психології фізичної культури і спорту, теорії та методики спортивного плавання; низькому рівні розвитку професійно важливих якостей (моральних, комунікативних, когнітивних, емоційно-вольових, індивідуально-типологічних, особистісно-характерологічних та рефлексивних); професійно-педагогічних здібностей: дидактичних, академічних, перцептивних, мовних, організаторських, авторитарних, комунікативних, прогностичних, когнітивних і рефлексивних; професійної мотивації (наявність цілей, прагнень, установок, інтересу, мотивів професійної діяльності тренера, ступінь ініціативності, активності і зацікавленості при рішенні навчально-теоретичних, навчально-практичних і професійних завдань); низькому рівні розвитку умінь і навичок професійної діяльності (аналітичних, прогностичних, проєктивних, рефлексивних, організаторсько-комунікативних і предметно-практичних), фізичної та технічної підготовленості.

Діагностика показників сформованості професійної компетентності студентів за когнітивним критерієм здійснювалася за допомогою анкетування та перевірки знань студентів у контрольній та експериментальній групах. Рівень відповідних знань визначався у процесі занять з навчальних дисциплін

„Фізіологічні основи фізичного виховання та спорту”, „Педагогіка фізичного виховання”, „Психологія фізичного виховання”, „Теорія та методика фізичного виховання”, „Теорія та методика плавання”, „Основи теорії та методики спортивного тренування” та „Спортивно-педагогічне вдосконалення”. Рівень сформованості професійної компетентності студентів за особистісним критерієм був перевірений за допомогою анкетування (анкети: „Оцінювання рівня сформованості професійно важливих якостей майбутніх тренерів із плавання”, „Експертна оцінка рівня сформованості професійно важливих якостей майбутніх тренерів з плавання”, „Експертна оцінка педагогічних здібностей майбутніх тренерів з плавання”, „Індивідуальний стиль педагогічної діяльності майбутніх тренерів з плавання”) та методики „Педагогічні ситуації”. Визначення сформованості показників професійної компетентності студентів за діяльнісно-операційним критерієм здійснювалося також за допомогою анкетування (анкета: „Оцінювання рівня сформованості професійно-педагогічних знань і умінь майбутніх тренерів із плавання”) та методики „Педагогічні ситуації”.

Дані констатувального експерименту доводять, що у переважній більшості студентів спостерігався низький рівень сформованості професійної компетентності (в експериментальній групі – 77,4%, у контрольній – 76,9%), що свідчить про необхідність її цілеспрямованого формування. Значна кількість респондентів не виявила достатніх і ґрунтовних знань з фахових дисциплін, у них спостерігалися недостатньо розвинені педагогічні здібності, несформовані належним чином професійно важливі якості; студенти не володіли професійно-педагогічними вміннями та навичками проведення спортивних тренувань, мали недостатній рівень сформованості мотивації професійної діяльності й не усвідомлювали її значущості для професійного саморозвитку та вдосконалення, що підтверджує несформованість професійної компетентності як інтегральної характеристики майбутнього тренера з плавання. Опитування 36 викладачів кафедр водних видів спорту, професійного та олімпійського спорту, теорії та методики фізичного виховання та спорту, які брали участь в експериментальній роботі, засвідчило, що формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання має бути цілеспрямованим та організованим процесом із відповідним методичним забезпеченням. Проте 63,1% опитаних викладачів зазначили, що в сучасній практиці підготовки тренерів з плавання цьому питанню приділяється недостатньо уваги, що зумовлено невизначеністю компетенцій майбутнього тренера з плавання, недостатнім рівнем методичного забезпечення фахових дисциплін, відсутністю у навчальному плані дисциплін і спецкурсів, які безпосередньо спрямовані на формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання.

У третьому розділі **„Поетапна реалізація моделі формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін”** подано модель формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін; охарактеризовано експериментальну роботу з формування

професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін; проаналізовано результати експериментальної роботи з формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін; розкрито практичні рекомендації викладачам щодо формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі викладання фахових дисциплін.

Модель формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін містить такі компоненти: *методологічно-цільовий* (визначає мету, завдання, функції, принципи, наукові методи до формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання); *змістовий* (відображає зміст фахової підготовки майбутнього тренера з плавання: фундаментальні дисципліни, загальні професійні дисципліни, професійно-орієнтовані дисципліни, практика); *професійно-технологічний* (відображає навчальні дискусії, проблемні та творчі завдання, брейнстормінг, case-study, проблемні та рольові ігри, форми реалізації фахової підготовки, аудиторні та позааудиторні заняття), науково-дослідну роботу (участь у конференціях, курсові, випускні роботи), навчально-професійну роботу (тренерська та педагогічна практика); *оцінювально-діагностувальний* (надає діагностику динаміки змін рівнів сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання) (рис. 1).

Формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання здійснювалося з урахуванням поетапного формування відповідних компетенцій. Розвиток фізкультурно-спортивних і спеціальних компетенцій майбутніх тренерів з плавання відбувався у процесі проходження педагогічної та тренерської практик.

Для проходження практик розроблено комплексну програму, спрямовану на розвиток професійних умінь і навичок, що містила обов'язкові для виконання студентами професійні завдання. Доповнено зміст дисциплін: „Теорія і методика викладання плавання” (теми: „Засоби та методи навчання плавання на уроці у загальноосвітній школі”, „Шляхи підвищення ефективності навчально-тренувального процесу юних плавців”); „Плавання” (теми: „Управління тренувальним процесом плавців на різних етапах багаторічної підготовки”, „Зміст уроку плавання у загальноосвітній школі”), „Спортивно-педагогічне вдосконалення” (теми: „Психолого-педагогічна характеристика діяльності тренера з плавання”; „Зміст і особливості професійної діяльності тренера з плавання та шляхи її вдосконалення”), „Основи педагогічної майстерності” (теми: „Навчально-методична діяльність тренера з плавання”; „Шляхи вдосконалення методики викладання плавання”); „Нові педагогічні технології” (теми: „Інтерактивні технології навчання плавання дітей різного віку”; „Особистісні технології в спорті”).

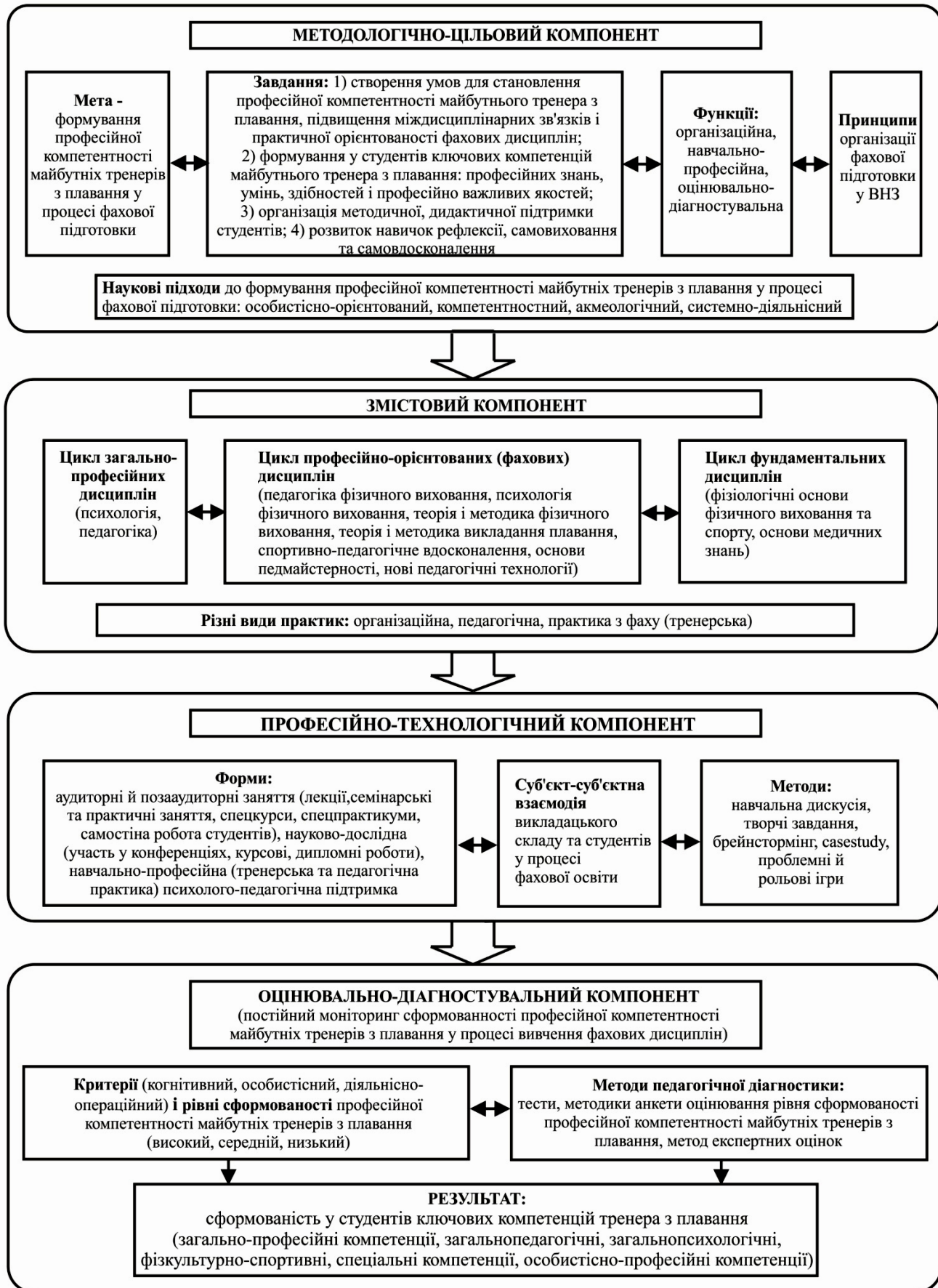

Рис. 1. Модель формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін

На формувальному етапі впроваджено авторський спецкурс „Шлях до професійної досконалості”, спрямований на застосування набутих знань. Для цього використовувалися інтерактивні методи навчання: рольові ігри, метод конкретних ситуацій, мозковий штурм, метод інциденту та дискусія. Позааудиторна робота студентів також спрямовувалася на формування професійної компетентності (підготовка доповідей, рефератів, ведення щоденника самопізнання та саморозвитку, виконання індивідуальних завдань).

Професійно-особистісний блок компетенцій майбутнього тренера з плавання націлений на розвиток педагогічних здібностей, важливих професійних якостей фахівця (моральні, когнітивні, емоційно-вольові, індивідуально-типологічні, особистісно-характерологічні), мотиваційного аспекту тренерської діяльності (професійні цілі, потреби, інтереси) й комунікативного аспекту тренерської діяльності (використання різноманітних засобів взаємодії з юними спортсменами та застосування психологічного впливу).

Формування компетенцій відбувалося на аудиторних заняттях при вивченні дисциплін „Спортивно-педагогічне вдосконалення”, „Основи педагогічної майстерності” та у позааудиторній діяльності. Застосовувався інтерактивний підхід при вивченні спецкурсу „Шлях до професійної досконалості”, завдяки якому здійснювалося рольове програвання ситуацій майбутньої професійної діяльності тренера з плавання, виконувалися тренінгові вправи, імітаційні ігри, які сприяли розвитку професійно важливих здібностей особистості майбутнього тренера з плавання.

Порівняльний аналіз кількісних та якісних результатів експериментальної роботи підтвердив підвищення рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання при вивченні фахових дисциплін (табл. 1).

В експериментальній групі відбулися суттєві позитивні зміни щодо сформованості професійної компетентності. Так, кількість студентів із високим рівнем сформованості професійної компетентності зросла з 9,8% на констатувальному етапі до 57,7% на контрольному; з середнім рівнем – з 12,8% на констатувальному до 28,5% на контрольному етапі; кількість студентів із низьким рівнем знизилася з 77,4% до 13,8% на контрольному етапі. У студентів значно підвищився рівень знань з фахових дисциплін, рівень володіння різноманітними методами й формами проведення спортивного тренування; розвинулися професійно важливі якості тренера та професійно-педагогічні здібності, професійна мотивація, усвідомлення необхідності професійного зростання та фахового вдосконалення.

Отже, проведений експеримент свідчить, що розроблення, теоретичне обґрунтування й впровадження моделі формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін сприяло якісному підвищенню рівня оволодіння студентами фаховими дисциплінами, формуванню їхньої професійної компетентності.

Порівняльні дані рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання

	На констатувальному етапі експерименту				На контрольному етапі експерименту			
Рівні сформованості професійної компетентності студентів за когнітивним критерієм								
Рівні Сформованості	ЕГ		КГ		ЕГ		КГ	
	%	осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб
Високий	7,0	9	7,1	9	64,7	86	19,8	27
Середній	10,4	14	10,4	15	22,9	31	22,6	30
Низький	82,6	110	82,7	111	12,4	16	57,6	78
Рівні сформованості професійної компетентності студентів за особистісним критерієм								
Високий	17,3	23	17,6	24	56,0	75	18,7	25
Середній	21,8	29	22,6	30	30,3	40	23,8	32
Низький	60,9	81	59,8	81	13,7	18	57,5	78
Рівні сформованості професійної компетентності студентів за діяльнісно-операційним критерієм								
Високий	5,2	7	5,4	7	52,4	70	15,8	22
Середній	6,2	8	6,3	8	32,3	43	18,3	24
Низький	88,6	118	88,3	120	15,3	20	65,7	89
Загальний рівень сформованості професійної компетентності (середні значення), у %								
Високий	9,8		10,0		57,7		18,1	
Середній	12,8		13,1		28,5		21,6	
Низький	77,4		76,9		13,8		60,3	

ВИСНОВКИ

Дослідження присвячено важливій проблемі, пов'язаній з формуванням професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін. Отримані результати проведеного дослідження дали змогу сформулювати такі **висновки**:

1. На підставі аналізу психолого-педагогічної та науково-методичної літератури визначено особливості професійно-педагогічної діяльності тренера з плавання: спортивне тренування є добровільним, на відміну від занять з фізичної культури; метою спортивної підготовки є досягнення максимального рівня фізичної, техніко-тактичної та психологічної підготовленості спортсменів; спортивна підготовка визначається розвитком рухових, морально-вольових якостей, потрібних для досягнення високого спортивного результату; принципи спортивного тренування спрямовані на комплексне вдосконалення та виявлення у змагальній діяльності різноманітних аспектів підготовленості спортсмена; глибокі спеціальні знання та вміння тренера, поєднання у спілкуванні з юними спортсменами з такими методами впливу, як: повчання, вказівка, порада, зауваження та наказ; результатом діяльності тренера є високі спортивні досягнення вихованців. Професійна діяльність тренера з плавання передбачає роботу з різними віковими групами населення та спрямована на підготовку висококваліфікованих спортсменів. Перехід спортсмена-плавця з одного етапу підготовки до складнішого вимагає від тренера з плавання постійного професійно-педагогічного вдосконалення.

2. Уточнено сутність поняття „професійна компетентність тренера з плавання”, яке розглядається як інтегральна характеристика особистості фахівця, яка поєднує знання, вміння, навички, розвинені педагогічні та професійні здібності, якості тренера, що забезпечують його самореалізацію та самовдосконалення в професійній діяльності, яка реалізується в сфері фізичної культури та спорту, у масовому навчанні плавання осіб різних вікових груп та у спортивній підготовці плавців різної кваліфікації. Формування професійної компетенції майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін розглядається як процес оволодіння студентами професійно орієнтованими знаннями, вміннями та навичками, педагогічними здібностями та відповідними якостями особистості, які забезпечать високоякісну майбутню тренерську діяльність у галузі фізичної культури та спорту.

3. Визначено структурні компоненти професійної компетентності майбутнього тренера з плавання, яка формується у процесі вивчення фахових дисциплін: професійно-когнітивний (загальнопрофесійні, загальнопедагогічні та загальнопсихологічні компетенції); професійно-діяльнісний (фізкультурно-спортивні та спеціальні компетенції); професійно-особистісний (особистісна характеристика, загальні та спеціальні здібності, професійно важливі якості, мотиваційна та комунікативна компетенції).

4. Виокремлено критерії (когнітивний, особистісний, діяльнісно-операційний), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання. Когнітивний критерій характеризує сформованість знань у галузі біологічних і психологічних процесів людини, психології, педагогіки фізичного виховання та спорту, спортивного тренування; особистісний критерій відображає сформованість педагогічних здібностей, професійно важливих якостей, професійної мотивації, здатності майбутніх фахівців до самореалізації та самовдосконалення, діяльнісно-операційний критерій характеризує активне застосування студентами вмінь та навичок професійної діяльності.

4. За результатами констатувального етапу педагогічного експерименту виявлено недостатній рівень організації процесу формування професійної компетентності студентів як майбутніх тренерів з плавання при вивченні фахових дисциплін, що зумовлено такими характерними недоліками, як: недостатній рівень практичної орієнтованості фахових дисциплін, особливо професійно-орієнтованих дисциплін; відсутність зв'язку між теоретичним навчанням і практичною професійною діяльністю; фахова підготовка спрямована не на цілісну професійну діяльність, а на окремі види навчальної та педагогічної діяльності; неузгодженість змісту дисциплін циклу загальнопрофесійних і професійно-орієнтованих дисциплін, тобто навчальні дисципліни зазначених циклів дещо відокремлені одна від одної, що не сприяє реалізації компетентнісного підходу до їх викладання; відсутність дисциплін (спецкурсів), спрямованих на розвиток фізкультурно-спортивних і спеціальних компетентностей із конкретного виду спорту, зокрема з плавання; кількість аудиторних годин, яка передбачається для вивчення професійно-орієнтованих дисциплін, незначна, що не сприяє формуванню спеціальних компетенцій

майбутнього тренера з плавання під час аудиторних занять. Дані констатувального експерименту свідчать про те, що переважна більшість респондентів має низький рівень сформованості їх професійної компетентності.

5. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін, яку експериментально перевірено. Теоретико-методологічним підґрунтям моделі є фаховий, особистісно-зорієнтований, системний, діяльнісний, інтерактивний та інтегративний підходи. Кожен із компонентів представленої моделі (методологічно-цільовий, змістовий, професійно-технологічний, оцінювально-діагностувальний) характеризує сутність і процес формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін. Метою моделі є формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін, а результатом реалізації моделі – сформованість у студентів ключових компетенцій тренера з плавання (загальнопрофесійних, загальнопедагогічних, загальнопсихологічних, фізкультурно-спортивних, спеціальних та особистісно-професійних).

6. Експериментальне впровадження моделі професійної компетентності було спрямоване на поетапне формування визначених професійних компетенцій майбутніх тренерів із плавання: загальнопрофесійних, загальнопедагогічних, загальнопсихологічних, фізкультурно-спортивних, спеціальних та особистісно-професійних. Формування зазначених компетенцій студентів здійснювалося завдяки докладному опрацюванню змісту фундаментальних дисциплін і доповнення програм темами, які визначають специфіку професійної діяльності тренера з плавання. Розвиток фізкультурно-спортивних і спеціальних компетенцій майбутніх тренерів із плавання здійснювався під час аудиторних (лекційних, практичних і семінарських занять) і в позааудиторній діяльності (завдяки удосконаленню змісту програм педагогічної та тренерської практики); використанню різних видів самостійної роботи. Розвиток особистісно-професійних компетенцій майбутніх тренерів із плавання здійснювався із використанням інтерактивного методу, тобто завдяки залученню студентів до активної взаємодії в процесі рольових та імітаційних ігор, розв'язанню ситуаційних завдань і програванню ситуацій майбутньої професійної діяльності, виконанню тренінгових вправ, спрямованих на формування важливих професійних якостей тренера з плавання.

7. Розроблено методичні рекомендації щодо формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін, у яких доведено, що запровадження до навчального процесу вищого навчального закладу розробленої моделі сприяє забезпеченню професійно-особистісному розвитку майбутніх тренерів із плавання. Результати експериментального дослідження свідчать про позитивну динаміку результатів сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у процесі вивчення фахових дисциплін, що підтверджено аналізом

кількісних і якісних результатів дослідження, а також статистичною обробкою результатів дослідно-експериментальної роботи.

Проведене дослідження не вичерпує всього кола проблем, пов'язаних з формуванням професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін. Детального вивчення потребують питання щодо застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх тренерів з плавання у вищих навчальних закладах. Подальшого розвитку набули форми та методи формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях:

1. Бережна Ж. В. Особливості професійної компетентності майбутнього тренера / Ж. В. Бережна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. – Запоріжжя: Вид-во Класичного приватного університету, 2010. – Вип. 6. – С. 46–51.
2. Бережна Ж. В. Зміст професійної компетентності майбутніх тренерів / Ж. В. Бережна // Проблеми сучасної педагогічної освіти. – Ялта: РВНЗ КГУ, 2010. – Вип. 26, Ч. 2. – С. 43–49. – (Серія „Педагогіка і психологія”).
3. Бережна Ж. В. Сутність і зміст професійно значимих умінь тренера з плавання / Ж. В. Бережна // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова : зб. наук. праць. – К., 2011. – Вип. 16. – С. 7–15. – (Серія 13: „Проблеми трудової та професійної підготовки”).
4. Бережна Ж. В. Педагогічна етика як складова професійної компетентності тренера / Ж. В. Бережна // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць. – Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2012. – Вип. 3. – С. 3–9.
5. Бережна Ж. В. Модель формування професійної компетентності майбутніх тренерів з плавання / Ж. В. Бережна // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2012. – № 4. – С. 221–229.
6. Бережна Ж. В. Структура професійно-педагогічної діяльності майбутніх тренерів із плавання / Ж. В. Бережна // Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць. – Луганськ: Вид-во СНУ імені В. Даля, 2013. – Вип. 1. – С. 21–28.
7. Бережна Ж. В. Критерії та показники сформованості професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання / Ж. В. Бережна // Нова педагогічна думка : наук.-метод. журн. / Рівенський обл. ін.-т післядипломної освіти. – Рівне, 2013. – № 4. – С. 54–57.

Стаття у закордонному науковому фаховому видання

8. Гращенко Ж. В. Роль професійно важких умінь тренера по плаванню в структурі професійної компетентності / Ж. В. Гращенко // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер.: Педагогіка і психологія. – Зб. статей: – Ялта: РВВ КГУ, 2014. – Вип. 43. – Ч. 2. – С. 59–66 (ISSN 2311–1305).

Матеріали конференцій і тези доповідей:

9. Бережна Ж. В. Проблеми оцінки ефективності діяльності в спорті / Ж. В. Бережна // Матеріали IV міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів [„Фізична культура, спорт та здоров'я”], (Харків, 26–27 вересня 2002 р.). – Харків, 2002. – С. 46.

10. Бережна Ж. В. Критерії оцінки діяльності тренера / Ж. В. Бережна // Матеріали V міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів [„Фізична культура, спорт та здоров'я”], (Харків, 9–10 жовтня 2003 р.). – Харків, 2003. – С. 27.

11. Бережна Ж. В. Оцінка досягнень юних спортсменів: стан і перспективи / Ж. В. Бережна // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць із галузі фізичної культури та спорту: у 3-х т. – Львів: НВФ „Українські технології”, 2003. – Т. 3. – С. 11–14.

12. Бережна Ж. В. Аналіз підходів до оцінки трудової діяльності тренера / Ж. В. Бережна // Молода спортивна наука України : зб. наук. праць із галузі фізичної культури та спорту: у 4-х т. – Львів: НВФ „Українські технології”, 2004. – Т. 4 – С. 15–20.

13. Бережна Ж. В. Структура професійної компетентності майбутнього тренера / Ж. В. Бережна // Матеріали VII Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю [„Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення”], (Львів, 11–12 травня 2010 р.). – Львів, 2010. – С. 388–392.

14. Бережна Ж. В. До визначення поняття „професійна компетентність” фахівців / Ж. В. Бережна // Матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. [„Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України”], (Ялта, 23–25 вересня 2010 р.). – Ялта, 2010. – Ч. 2. – С. 5–8.

15. Бережна Ж. В. Загальні питання професійної компетентності майбутнього тренера з плавання / Ж. В. Бережна // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [„Педагогіка та психологія: сучасні проблеми та перспективи розвитку”], (Київ, 3 листопада 2012 р.). – Київ, 2012. – С. 47–49.

16. Бережна Ж. В. Етапи формування професійної компетентності майбутніх тренерів із плавання у навчально-виховному процесі ВНЗ / Ж. В. Бережна // Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. [„Актуальні питання педагогічних і психологічних наук в XXI столітті”], (Одеса, 23–24 листопада 2012 р.). – Одеса, 2012. – С. 26–28.

АНОТАЦІЇ

Гращенко Ж. В. Формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі

спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2015.

У результаті дослідження вперше розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін, яка представлена сукупністю компонентів: методологічно-цільового, змістового, професійно-технологічного та оцінювально-діагностувального; виявлено критерії (когнітивний, особистісний, діяльнісно-операційний), показники та рівні (високий, середній, низький) сформованості професійної компетентності майбутнього тренера з плавання.

Уточнено сутність поняття „професійна компетентність тренера з плавання” та структуру професійної компетентності майбутнього тренера з плавання, яка формується у процесі вивчення фахових дисциплін.

Удосконалено комплексні програми педагогічної та тренерської практик, спрямованих на розвиток професійних умінь і навичок майбутнього тренера з плавання.

Подальшого розвитку набули форми та методи формування професійної компетентності майбутнього тренера з плавання у процесі вивчення фахових дисциплін.

Ключові слова: формування професійної компетентності, майбутній тренер з плавання, фахові дисципліни.

Гращенко Ж. В. Формирование профессиональной компетентности будущего тренера по плаванию в процессе изучения профессиональных дисциплин. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, 2015.

В результате исследования впервые разработана, теоретически обоснована и экспериментально проверена модель формирования профессиональной компетентности будущего тренера по плаванию в процессе изучения профессиональных дисциплин, которая представлена совокупностью компонентов: методологически-целевого, смыслового, профессионально-технологического и оценочно-диагностического. Теоретико-методологической основой модели являются профессиональный, личностно-ориентированный, системный, деятельностный, интерактивный и интегративный подходы. Каждый из компонентов представленной модели характеризует сущность процесса формирования профессиональной компетентности будущего тренера по плаванию в процессе изучения профессиональных дисциплин. Целью модели является формирование профессиональной компетентности будущего тренера по плаванию в процессе изучения профессиональных дисциплин, а результатом реализации модели – сформированность у студентов ключевых компетенций тренера по плаванию (общепрофессиональных,

общепедагогических, общепсихологических, физкультурно-спортивных, специальных и личностно-профессиональных).

Уточнена сущность понятия „профессиональная компетентность тренера по плаванию”, которое рассматривается как интегральная характеристика личности специалиста, объединяющая знания, умения, навыки, развитые педагогические и профессиональные способности, качества тренера, обеспечивающие его самореализацию и самосовершенствование в профессиональной деятельности, которая реализуется в сфере физической культуры и спорта, в массовом обучении плаванию лиц разных возрастных групп и в спортивной подготовке пловцов разной квалификации. Формирование профессиональной компетенции будущего тренера по плаванию в процессе изучения профессиональных дисциплин рассматривается как процесс овладения студентами профессионально ориентированными знаниями, умениями и навыками, педагогическими способностями и соответствующими качествами личности, которые обеспечат высококачественную будущую тренерскую деятельность в отрасли физической культуры и спорта.

Определены структурные компоненты профессиональной компетентности будущего тренера из плавания, формирующиеся в процессе изучения профессиональных дисциплин: профессионально-когнитивный (общепрофессиональные, общепедагогические и общепсихологические компетенции); профессионально-деятельностный (физкультурно-спортивные и специальные компетенции); профессионально-личностный (личностная характеристика, общие и специальные способности, профессионально важные качества, мотивационная и коммуникативная компетенции).

Выделены критерии (когнитивный, личностный, деятельностно-операционный), показатели и уровни (высокий, средний, низкий) сформированности профессиональной компетентности будущего тренера по плаванию. Когнитивный критерий характеризует сформированность знаний о биологических и психологических процессах человека, психологии, педагогики физического воспитания и спорта, спортивной тренировки; личностный критерий отображает сформированность педагогических способностей, профессионально важных качеств, профессиональной мотивации, способности будущих специалистов к самореализации и самосовершенствованию, деятельностно-операционный критерий характеризует активное использование студентами умений и навыков профессиональной деятельности.

Разработаны методические рекомендации относительно формирования профессиональной компетентности будущего тренера по плаванию в процессе изучения профессиональных дисциплин, в которых доказано, что использование в учебном процессе высшего учебного заведения разработанной модели способствует профессионально-личностному развитию будущих тренеров по плаванию. Результаты экспериментального исследования свидетельствуют о позитивной динамике результатов сформированности профессиональной компетентности будущих тренеров по плаванию в

процессе изучения профессиональных дисциплин, что подтверждено анализом количественных и качественных результатов исследования, а также статистической обработкой результатов опытно-экспериментальной работы.

Усовершенствованы комплексные программы педагогической и тренерской практик, направленных на развитие профессиональных умений и навыков будущего тренера по плаванию.

Дальнейшее развитие приобрели формы и методы формирования профессиональной компетентности будущего тренера по плаванию в процессе изучения профессиональных дисциплин.

Ключевые слова: формирование профессиональной компетентности, будущий тренер из плавания, профессиональные дисциплины.

Grashchenkova Zh. V. Formation of professional competence of the future swimming coach in the study of professional disciplines. – Manuscript.

Dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences, specialty – 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, 2015

The study first developed, theoretically proved and experimentally verified model of professional competence of the future swimming coach in the study of special disciplines, which is represented by a set of components: methodologically-oriented, informative, professional-technology, evaluation-diagnostic; identified criteria (cognitive, personality, activity-operational), indicators and levels (high, medium, low) of formation of professional competence of the future swimming coach.

Refined essence of the concept of „professional competence swimming coach” and the structure of the professional competence of the future swimming coach, which is formed in the course of studying special disciplines.

Improved comprehensive programs and educational coaching practices aimed at the development of professional skills of the future skills is swimming coach.

Further developed the forms and methods of formation of the professional competence of the future swimming coach in the study of the professional disciplines.

Key words: formation of professional competence, future swimming coach, professional discipline.